

Carolyn Ellis og Arthur P. Brochner eds. (1996). **“Composing Ethnography. Alternative forms of qualitative writing.”** Altamira Press, 400 sider.

Anmeldt af *Karen Ellen Spannow*, Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet

Bogen indeholder en række artikler, der er udvalgt for at illustrere den sommetider tynde og næsten forsvindende grænse mellem etnografiske beretninger og litterære tekster. Der er ikke en usædvanlig etnografisk konstatering, at det først er, når ens møjsommeligt indsamlede data formes sprogligt, at der danner sig mønstre og mening i materialet, og det bringer ofte etnografien tæt på litteratur, fordi den litterære forfatter jo også trækker på egne iagttagelser og ikke sjældent skriver for at undersøge, hvordan forskellige sociale begivenheder hænger sammen og udfolder sig. Med professor Kirsten Hastrups ord, er antropologi (som blot er et andet udtryk for etnografi) en vital indfaldsvinkel til det levede liv, og det indebærer, at vellykket antropologi sagtens kan tåle sammenligning med mere litterære værker i fortællingen om menneskers dagligdag. Den postmodernistiske erkendelse af det futile i at hævde, at der er en objektiv sandhed, indebærer, at antropologi mere er en socio-kulturel konstruktion end direkte afskrifter af sociale episoder.

Bogens redaktører, der også deler seng og bord, har skrevet et lidt selvsmagende indledende afsnit i replikform. I selskab med deres højtelskede hunde fører de i deres lidt rodede, men charmerende kunstneriske hjem en lang og en anelse anstrengende samtale om baggrunden for og indholdet af bogen. Det er selvfølgelig også en form for alternativ etnografisk beskrivelse, men samtidig den artikel i bogen, som måske mest vækker ens skepsis med hensyn til, hvor alternativ etnografien kan være og stadig forblive etnografi. Lægges der for stor vægt på forfatterens indgangsvinkel og synspunkter kan det forekomme vanskeligt at få øje på de generelle aspekter, som man må forvente, at en videnskabelig tekst skal formidle, hvad enten det videnskabelig udgangspunkt er humanistisk eller samfundsvidenskabeligt. Hvis man er interesseret i at vide mere om, hvordan to amerikanske intellektuelle tilbringer (eller gerne vil tilbringe ?) deres aftener sammen, ja så er artiklen da interessant nok, men der er mere effektive og givtige måder at introducere en bog på. Også når den handler om alternativ præsentation af etnografiske data.

Udover en del tomgangsprosa om helhed og syntese dukker der til overflod en lidt pinlig frelst-hed op i hjemmehyggedialogen mellem redaktørerne. De harcellerer over, at det skriftlige sprog de har lært på universitetet, gør dem uforståelige og at de tekster, der er læsbare og tilgængelige for et bredere publikum, traditionelt er blevet undervurderet af det etnografiske establishment, og ser den bog, de redigerer som en slags modtræk. Men selv om der af og til kan forekomme malplaceret snobberi for omtrent ulæselige faglige tekster, så må det ikke glemmes, at det ofte er svært i første omgang at forstå nye teorier og tankegange, og at man ind i mellem må indstille sig på at læse en tekst flere gange for at begribe, hvad den går ud på. At der også er brug for mere letlæselige tekster, bør ikke føre til at der ureflekteret rynkes på næsen af besværlige og eksperimenterende tekster, der nok kræver en ihærdig og målrettet indsats fra læserens side, men som måske kan medvirke til udvikling af ny indsigt.

I samtalens løb kommer der dog også gode beskrivelser af, hvad etnografien kan og bør, ud af redaktørernes dialog. Når det anføres, at etnografi skal medvirke til at udvide horisonten for læserne og øge deres evne til at interessere sig for mennesker, der er anderledes end de selv, således at en større forståelse for internationale sammenhænge kan vinde fodfæste, kan man ikke andet end at nikke bifaldende.

Bortset fra indledningen er bogen opdelt i tre afsnit. Det første indeholder autoetnografiske artikler, hvor etnografer behandler personlige erfaringer på baggrund af deres etnografiske uddannelse. Det andet afsnit har overskriften "sociopoetics", som vi vel bedst kan oversætte ved socialpoesi, og giver eksempler på, hvordan den etnografiske viden kan formes som digte og indfølelse kropsnære beskrivelser. Det tredje afsnit kaldes reflektiv etnografi, og i det lægges vægten på at demonstrere det legitime i, at der i etnografiske beskrivelser og analyser gives plads til det subjektive, som altid er en del af den etnografiske fremstilling, hvad enten det siges eller ej. Redaktørerne gør dog opmærksom på, at overskrifterne på de forskellige afsnit ikke er mere kategoriske, end at det kan diskuteres, om de forskellige indlæg er placeret under den rigtige overskrift. Og uanset inddeling, så er det primære formål med alle teksterne at eksplorere brugen af jeg-formen og fokusere på komplikationerne ved at være involveret i det, man studerer og beskriver.

Derudover centrerer der på teksternes brugsværdi, og det - kunne man sige - repræsenterer et farvel til den mere kannibalistiske forskningstradition, hvor forskningens genstande støvsuges for udsagn, der siden forarbejdes uden adresse til og dialog med dem. Inddragelsen af brugernes aspekter hænger også sammen med, at etnografien har flyttet sit studiefelt fra små isolerede 3-verdens samfund, til hvor som helst det sociale samspil folder sig ud. Objekterne læser nu oftere hvad etnografen skriver om dem og har helt andre muligheder for at kommentere undersøgelserne.

Emnerne, som bogens artikler behandler, spænder vidt, og flere af artiklerne er spændende læsning, nok så meget på grund af deres indhold som deres form. Vi kommer hele paletten rundt om brændende psyko-sociale spørgsmål, der (også?) rider det moderne samfund. Spiseforstyrrelser, incest, alkoholisme, cancer, racisme, kvindeundertrykkelse, generationsuenigheder og social stigmatisering.

Trods den alternative etnografis ambition om at smelte subjekt og objekt sammen, så er det, som Mark Neumann minder os om i sin særdeles læseværdige artikel om etnografiens historie og kontemporære tendenser, svært fuldstændigt at slette skellet mellem forsker og udforskede, mellem jeg'et og den anden. Den anden, hvad enten det er "den vilde", "den fattige", "den afvigende" eller andre spejlende identiteter, er svær at opgive som en effektiv markering af (egen) normalitet. Derudover er der, påpeger Neumann, det paradoks, at selve det forhold, at socialt marginaliserede udses som forskningsobjekter - ofte med en hjertevarm hensigt om at nedbryde sociale stereotyper - er medvirkende til at reproducere og remarkere grænserne mellem normalitet og afvigelse.

Fusionen mellem objekt og subjekt i forskningen lykkes derfor kun, når forfatteren faktisk udforsker og skriver om egne erfaringer, når der er tale om autoetnografi i ordets egentlige forstand. Dermed ikke være sagt, at stoffet ikke kan have relevans for andre med lignende erfaringer eller interesse på området. Alice Kolzer velskrevne beretning om sin kræftsygdom og simultane kamp med forsikringsselskabet om at betale regningerne er ikke blot selvbiografisk, men et stykke interessant amerikansk samtidshistorie, fordi den giver god indsigt i de problemer sygdomsbehandling rummer for alle amerikanere.

Kolzers artikel sandsynliggør desuden, at det er en god idé, at bruge etnografiske data, som basis for manuskripter til teaterforestillinger og andre happenings, som et led i undervisningen af social- og sundhedspersonale, sådan som det beskrives af Jim Mienczakowski. I hans artikel drejer det sig ganske vist ikke om at dramatisere forløbet i en kræftsygdom, men om alkoholisme, men hans artikel vidner alligevel om det frugtbare i at forsøge at formidle erfaringer fra sygdoms- og kriseramte ved at omskrive datamateriale til teater. Formålet kan dels være at involvere de professionelle mere emotionelt og styrke deres indlevelsesevne, så de bedre bliver i stand til at støtte klienter og patienter, men dramatiserede data kan også præsenteres som oplæg for gruppeterapi. Måske skulle denne type etnografi kaldes terapeutisk etnografi i stedet for socialpoesi.

Imidlertid rejser Ruth Lindens kommentar til Alice Kolzers artikel spørgsmålet om, hvordan den terapeutiske etnografi kombineres med tilstrækkelig naturvidenskabelig viden om sygdommene. Kolzer beskriver sin kamp for at få sygeforsikringen til at betale for en behandling, som ifølge Linden har en beskeden, muligvis endda negativ, virkning på brystkræft. Den indfølelse etnografi kan rive læserne med sig, men bør vel ikke gøre det på et usikkert videnskabsmæssigt grundlag. Når etnografer, med Kolzers ord, oversætter private problemer til offentlige anliggender, så påhviler der også forfatteren et ansvar for, at det offentlige anliggende har en seriøs baggrund, som gør sagen værd at kæmpe for.

Lisa Tillman-Healy's selvbekendende artikel om livet som bulimiker, kan også anskues som et forsøg på at skabe terapeutisk prosa, hvis primære formål er at give en nærmere beskrivelse af meningen med bulimi, uden at ty til de professionelle behandleres forsøg på via diagnosticering og behandling at indfange fænomenet for at fjerne det. Det er en invitation til sammen med forfatteren at låse toiletdøren indefra og synke på knæ foran toilettet med en pegefinger i halsen, og siden detaljeret beskrive opkastets udseende og oprindelse. Tillmann-Healy er overbevist om, at hendes erfaringer vil give et distinkt anderledes billede af tilstanden bulimi, end den traditionelt medicinske og psykologiske version, men egentlig føjes der ikke så meget til den almindelige viden, og især er der ikke antydning af svar på, hvad der bringer en helbredelse af bulimi nærmere, og kun en antydning af, at der er forhold i samfundet, som tilsyneladende befordrer, at et stigende antal unge mennesker i dag lider af spiseforstyrrelser, men ikke gode bud på hvorfor. Måske er denne artikel næsten *for* autoetnografisk, til at opfylde kravet til etnografi om at forbedre forståelsen af samfundsmæssige fænomener.

Laurel Richardsons artikel om sin barndoms problemer med at tale langsomt nok til, at andre kan forstå hvad der bliver sagt, har samme anstrøg af selvopslugthed og selvpromovering som

Tillmann-Healy's artikel. Richardson vil vist gerne have os til at acceptere, at det er et stort problem, at et kvikt, kreativt barn snakker så hurtigt, at hendes omsorgsfulde forældre sender hende til talepædagog for at hun kan lære at modulere og pausere, noget hun siden profiterer af som underviser i sociologi. Det er lidt svært at få øje på en bredere relevans.

Anderledes belysende og med et knap så intimt fokus er Carol Rambo Ronais gribende beskrivelse af opvæksten hos en debil mor, hvis intellektuelle formåen svarer til en syvårigs, og som at dømme efter beskrivelsen kan ses som et kvindeligt modstykke til Atkinsons TV-figur mr. Bean. Man lider ikke bare med den lille Carol, der udsættes for de mest utrolige overgreb, men aner også det generelle problem for alle de børn, der fødes i familier, hvor den intellektuelle formåen er beskeden eller så godt som ikke eksisterende. Og man græmmer sig over, hvordan de voksne i lille Carols liv, som ved, hvordan det er fat, formår at lade som ingenting, og spekulerer på, hvordan sådanne problemer takles i velfærdsdanmark. Artiklen mobiliserer med andre ord læserens engagement og det kunne meget vel være et godt kriterium for at udnævne noget til kvalitetsetnografi.

Marc Edelmans artikel om betydningen af "jødiskhed" for antropologen afslører tydeligt den tøven de fleste antropologer har i forhold til at lade forskellen, og dermed markeringen af egen normalitet, flyve. Der er mange amerikanske antropologer af jødisk oprindelse, og langt de fleste har betragtet det som noget, der tilhørte privatlivet. Men det er, som Edelman gør opmærksom på, næsten påfaldende at der ikke er foretaget etnografisk forskning blandt amerikanske og europæiske (dvs. vestliggjorte) jøder, og man kan ikke undgå at få den tanke, at det kan være for at undgå den eksotiske stigmatisering, der kan være en følge af at være genstand for antropologiske undersøgelser. De, der undersøges etnografisk, er på en måde i samme båd, i "den andens" båd.

Identitet er også på højkant i Deborah A. Austins artikel om hendes samvær med en studiekammerat fra Zaire. Den afrikanske studerende identificerer sig umiddelbart med Austin, fordi hun er afro-amerikaner, men Austin forholder sig tøvende i forhold til deres enskab, fordi det især er den afrikanske oprindelse, som historisk er langt væk for Austin, der udgør grundlaget for en fælles identitet. I et langt digt udformet som knækprosa giver Austin udtryk for såvel det fristende i at tilegne sig en afrikansk identitet, som for sin skepsis og ambivalens. Digtet udforsker ligheder og forskelle på de to kvinder og vidner om, at det etnografiske møde forandrer både den udforskede og den der forsker.

Det samme emne tages op af Tanice G. Foltz og Wendy Griffin, som i deres artikel beretter om, hvordan deres forhold til kvinder - og til sig selv - undergik en forandring ved mødet med en forening af hekse (Dianic Witches). Ved at deltage i møder og ritualer med heksene får Foltz og Griffin øjnene op for andre feminine kvaliteter og for den kraft, som det kvindelige fællesskab kan rumme.

Alt i alt er det en spændende bog, som kan sætte frugtbare tanker i gang om, hvordan forskningsobjekterne - de andre - præsenteres og hvor og hvordan forskeren placerer sig selv. Autoetnografi må ses som et af svarene på den repræsentationsdebat, som har raset i etnografien

siden midt i firserne, og det er karakteristisk at fokuseringen på egne erfaringer og oplevelser ikke fjerner tendensen til at fokusere på det mystiske og anderledes, der historisk er så infiltreret i faget etnografi. Forfatterne leder, med Neumanns ord, efter kulturens spor i sig selv, for at finde ud af hvor de hører til, en ambition der igen understreger, at der er et “mig” og “de andre”, som ikke uden videre vil forsvinde.

Jeg er ikke på nogen måde overbevist om, at man behøver at være etnograf for at skrive sådan som bogens forfattere gør, for mig at se er det i højere grad de enkelte forfatteres personlighed, som præger deres arbejde, og som afgør om det har relevans i forhold til andre med lignende erfaringer eller i lignende situationer. Men det betyder også, at alle mulige andre end etnografer kan læse bogen med udbytte.